

Yleisesti:

Selonteossa listataan tärkeitä ja kannatettavia tavoitteita: esimerkiksi korostetaan, että osaamisella on kriittisen tärkeä rooli Suomen menestyksen kannalta ja että sivistys on kansakunnan tärkeää pääomaa.

Tulevaisuuden visioinnin pitäisi aina perustua ajankohtaiseen ja todenmukaiseen kuvaan siitä, mikä on nykytilanne eli mistä lähdetään liikkeelle. Selonteossa on kuitenkin kuvattu nykytila esimerkiksi osaamistason, varhaiskasvatuksen tai maahanmuuttajien kouluttautumisen suhteen epätarkasti tai osin virheellisesti. Selonteosta on myös jäänyt joitakin tulevaisuuden kannalta keskeisiä ilmiöitä kokonaan pois.

Tulevaisuusselonteossa olisi syytä ottaa painokkaammin kantaa seuraaviin 9 seikkaan:

- 1) mikä on perheen rooli tulevaisuuden hyvinvoinnin rakentamisessa,
- 2) kuinka Suomen pudonneet oppimistulokset saadaan uuteen nousuun,
- 3) kuinka koulun sisällä tapahtuvat ilmiöt ohjaavat lasten kehitystä ja osaamista,
- 4) kuinka maahanmuuttajaoppilaiden kouluttautumista tuettaisiin tehokkaammin,
- 5) kuinka varhaiskasvatuksen ongelmakohdat saataisiin ratkaistua,
- 6) kuinka nuorten kasvavat mielenterveysongelmat saadaan laskuun,
- 7) kuinka ennaltaehkäistään digitalisaatiosta johtuvia ikäviä lieveilmiöitä,
- 8) kuinka korkeakouluja pystytään resursoimaan riittävästi aloituspaikkojen kasvaessa ja
- 9) kuinka nuorten jengiytymistä voidaan tehokkaasti ennalta ehkäistä.

Seuraavaksi käyn läpi tarkemmin näitä selontekoon liittyviä huomioita.

(1) 354-sivuisessa selonteossa ei ole ainuttakaan tekstikappaletta perheen roolista. Perheen roolia ei ole painotettu siitä huolimatta, lapset ja nuoret viettävät valtaosan ajastaan kotona ja 75 % nuorista pitää kotia ja perhettä ”hyvin tärkeänä” omassa elämässään.

Tutkimusnäyttö on osoittanut, että perheolot ennustavat lapsen kouluttautumista ja mielenterveyttä, eikä tätä vaikutusta kumoa se, vaikka lapsi olisi päiväkodissa. Perheellä on tutkitusti merkittävä rooli esimerkiksi lapsen koulumenestyksessä, korkeakouluun hakeutumisessa, kouluun sopeutumisessa ja myöhemmässä työllistymisessä. Tulevaisuusselonteossa tulisi selkeämmin painottaa perheen roolia.

Lähteitä:

Boonk, L., Gijssels, H. J., Ritzen, H., & Brand-Gruwel, S. (2018). A review of the relationship between parental involvement indicators and academic achievement. *Educational Research Review*, 24, 10-30.

Castro, M., Expósito-Casas, E., López-Martín, E., Lizasoain, L., Navarro-Asencio, E., & Gaviria, J. L. (2015). Parental involvement on student academic achievement: A meta-analysis. *Educational research review*, 14, 33-46.

Pinquart, M., & Ebeling, M. (2020). Parental educational expectations and academic achievement in children and adolescents—a meta-analysis. *Educational Psychology Review*, 32(2), 463-480.

(2) Selonteossa ansiokkaasti korostetaan, että Suomen menestyksen kannalta hyvä osaamistaso ja tasokas koulujärjestelmä on kriittisen tärkeää tulevaisuudessa.

Kuitenkaan selonteosta ei käy ilmi, mikä on nykytilanne. Selonteossa todetaan, että ”Suomen koulutusjärjestelmä on kansainvälisissä vertailuissa erinomainen”, vaikka **suomalaislasten- ja nuorten osaaminen on pudonnut**.

OECD on luokitellut Suomen pysyvän laskun maaksi, laskua on tapahtunut niin lukutaidossa, matematiikassa kuin luonnontieteissä. Eri arvioiden mukaan jopa 10-15 % peruskoulun päättävistä nuorista on heikko lukutaito. Osaamisen lasku on nähtävissä paitsi PISA-tutkimuksissa niin myös TIMSS-tutkimuksissa. Esimerkiksi luonnontieteissä suomalaisoppilaat ovat menettäneet jopa yhtä kokonaista lukuvuotta koskevan tietomäärän. Suomessa on myös yksi OECD-maiden suurimmista sukupuolieroista, ja perhetaustan merkitys on voimistunut jopa n. 30% viime vuosina. Lähes 30 % oppilaista raportoi levottomuudesta koulussa. OECD on vuodesta toiseen painottanut suomalaisopettajien asiantuntemusta, mutta hakumäärät opettajiksi ovat laskeneet ja opettajien työstressi- ja uupumusoireet ovat nousseet.

Tulevaisuusselonteossa olisi tarpeen antaa suuntaviivat siihen, kuinka nämä merkittävät haasteet ratkaistaan tulevaisuudessa.

Lähteitä:

Lämsikallio, R., Kinnunen, K., & Ilves, v. Opetusalan työolobarometri 2017. OAJ:n julkaisusarja 5:2018.

Schleicher, A. (2018). Insights and interpretations. Pisa 2018, 10.

Vettenranta, J., Hiltunen, J., Nissinen, K., Puhakka, E., Rautopuro, J. (2016). Lapsuudesta eväät oppimiseen. Neljännen luokan oppilaiden matematiikan ja luonnontieteiden osaaminen. Kansainvälinen TIMSS-tutkimus Suomessa.

(3) Suomalaislapset ja -nuoret viettävät koulun sisällä n. 800-1100 tuntia vuodessa peruskoulun ajan (riippuen vuosiluokasta ja laskutavasta). 354-sivuisessa selonteossa ei lainkaan kuvata, mikä rooli on **koulun sisällä tapahtuvilla ilmiöillä** tulevaisuuden kannalta. Selonteossa ei mainita sanallakaan, että tulevaisuuden osaamisen ja mielenterveyden kannalta olennaisia ovat muun muassa seuraavat seikat: riittävän pienet luokkakoot, riittävän pysyvät opettaja-oppilassuhteet, tutkimusnäyttöön perustuvat pedagogiset menetelmät, lasten/nuorten kehitystason kanssa yhteensopivat koulutilat, riittävän selkeät koulurutiinit jne. Tutkimusnäytön pohjalta kaikki nämä tekijät ennustavat myöhempää osaamista ja hyvinvointia merkittävällä tavalla, mutta selonteossa näitä ei edes mainita.

Lähteitä:

Higgins, S., Hall, E., Wall, K., Woolner, P., & McCaughey, C. (2005). The impact of school environments: A literature review. London: Design Council.

Bonell, C., Parry, W., Wells, H., Jamal, F., Fletcher, A., Harden, A., ... & Moore, L. (2013). The effects of the school environment on student health: a systematic review of multi-level studies. Health & place, 21, 180-191.

(4) Selonteossa toistuvasti painotetaan sitä, että tulevaisuuden kannalta tärkeää on lisätä maahanmuuttoa Suomeen. Sen sijaan selonteossa ei lainkaan käsitellä sitä, millä keinoilla **maahanmuuttajaperheiden lasten ja nuorten kouluttautumista** tuetaan.

Selonteossa ei mainita sitä seikkaa, että OECD:n arvion mukaan Suomi on OECD-maiden ykkönen maahanmuuttajaoppilaiden alisuoriutumisessa. Selonteossa olisi tarpeen luoda visio siitä, millä toimenpiteillä maahanmuuttajien koulusuoriutumista ja osaamista nostetaan. Tämä on tärkeää, sillä

tutkimusnäytön pohjalta samat pedagogiset menetelmät eivät sovellu samalla tavalla maahanmuuttajaperheiden lapsille ja kantaväestölle. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että maahanmuuttajaoppilaiden määrän kasvu koulussa edellyttää koulun pedagogiikan sopeuttamista vahvemmin heidän tarpeisiinsa sopivaksi.

Lähteitä:

Bal, A., & Perzigian, A. B. (2013). Evidence-based interventions for immigrant students experiencing behavioral and academic problems: A systematic review of the literature. *Education and treatment of children*, 5-28.

Cummins, J. (2012). The intersection of cognitive and sociocultural factors in the development of reading comprehension among immigrant students. *Reading and Writing*, 25(8), 1973-1990.

Schleicher, A. (2006). Where immigrant students succeed: a comparative review of performance and engagement in PISA 2003: © OECD 2006. *Intercultural education*, 17(5), 507-516.

Valero, D., Redondo-Sama, G., & Elboj, C. (2018). Interactive groups for immigrant students: a factor for success in the path of immigrant students. *International Journal of Inclusive Education*, 22(7), 787-802.

(5) Selonteossa korostetaan, että tulevaisuuden kannalta olennaista on ”laadukas ja korkeatasoinen varhaiskasvatus”. Kuitenkaan selonteossa ei tuoda ilmi, mikä on **varhaiskasvatuksen nykytilanne** ja mitä muutoksia tarvittaisiin tulevaisuudessa.

Tutkimusnäytön ja tilastojen mukaan tilanne varhaiskasvatuksessa on seuraava. Varhaiskasvattajien stressi- ja uupumusoireet ovat hälyttävän yleisiä, mistä johtuen moni vaihtaa alaa ja sijaisten lukumäärä on merkittävä (esim. pääkaupunkiseudulle tarvitaan viikoittain satoja sijaisia). Sijaisia tarvitaan enemmän kuin tarjontaa on, joten merkittävä osuus sijaisista ja siten myös päiväkotien henkilökunnasta on koulutustaustansa puolesta epäpäteviä kasvatustyöhön. Lain määrittämät ryhmäkoot Suomessa ovat kansainvälistä keskitasoa, mutta tarkastusten ja raporttien pohjalta poikkeustilanteet, jolloin ryhmäkoot ylitetään, ovat yleisiä; on esimerkiksi havaittu tilanteita, joissa yhden epäpätevän sijaisen vastuulla on ollut toistakymmentä alle 3-vuotiasta taaperoa. Melutasot ovat tarkastusten perusteella paikoin hälyttävän korkeat, kohoten jopa yli 90 desibelin, mistä syystä varhaiskasvattajille on kehittynyt äänihuulikyhmyjä ja kuulovammoja ja osa lapsista käyttää päiväkodissa kuulosuojaimia.

Vaikka monessa päiväkodissa asiat ovat hyvin, em. ongelmat ovat huolestuttavan yleisiä. Koska selonteko monilta osin pohjaa juuri siihen, että yhä useampi lapsi viettää 8 tuntia päivässä päiväkodissa, kestävän tulevaisuuden kannalta olisi välttämätöntä huomioida myös nämä päiväkotien tämänhetkiset ongelmat ja esittää niihin ratkaisuja.

Lähteitä:

Hankonen, R. (2018). Päiväkodeissa piilee kuulovaurion vaara. *Tehy-lehti*, 4/2018.

Länsikallio, R., Kinnunen, K., & Ilves, V. Opetusalan työolobarometri 2017. OAJ:n julkaisusarja 5:2018.

Tehy (2019). Terveysten- ja sosiaalihuollon toiminta ja henkilöstöjärjestelyt vuonna 2019.

Johnson, E., Peltonen, V. (2022). Työperäinen stressi varhaiskasvatustyössä. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia työperäisestä stressistä ja stressinsäätelyn keinoista.

(6) Tulevaisuuden kannalta yksi keskeinen haaste ratkaistavaksi on **nuorten kasvavat mielenterveysongelmat**. Selonteossa tätä ei tuoda riittävän kirkkaasti esiin. Tutkimusnäyttö yksiselitteisesti osoittaa, että mielenterveysongelmat lisäävät riskiä heikommalle koulusuoriutumiselle,

koulupudokkuudelle, syrjäytymiselle ja työkyvyttömyyseläkkeelle. Kyse on siis Suomen tulevaisuuden kannalta keskeisestä kysymyksestä.

Tuoreiden raporttien mukaan noin 15 % lapsista ja jopa 20-30 % nuorista sairastaa mielenterveyden häiriötä. Lastenpsykiatrian lähetemäärä on kasvanut jopa 140 % vuosina 2011–2020 ja nuorisopsykiatriaan saapuneiden lähetemäärä 88 % vuosina 2014–2020. Yleisimpiä ovat ahdistus- ja mielialaoireilu, käytöshäiriöt sekä neuropsykologiset häiriöt, ja myös syömishäiriöt ovat kasvussa. Nuorilla on myös lisääntynyt opiskeluun liittyvät stressi- ja uupumusoireet ja huoli omasta jaksamisesta. Mielenterveyden häiriöt ovat yleisin syy työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymiseen.

Jotta tulevaisuusvisio olisi uskottava, tämä suuren mittaluokan haaste, nuorten mielenterveysongelmat, tulisi ottaa painokkaasti huomioon.

Lähteitä:

Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2021. THL, Tilastoraportti 30/2021.

Ringbom, I., Suvisaari, J., Kääriälä, A., Sourander, A., Gissler, M., Ristikari, T., & Gyllenberg, D. (2022). Psychiatric disorders diagnosed in adolescence and subsequent long-term exclusion from education, employment or training: longitudinal national birth cohort study. *The British Journal of Psychiatry*, 220(3), 148-153.

Suomen työeläkkeensaajat. Suomen virallinen tilasto: Sosiaaliturva 2021, Eläketurvakeskuksen tilastot.

Virtanen, M., Kivimäki, M., Elovainio, M., Vahtera, J., Kokko, K., & Pulkkinen, L. (2005). Mental health and hostility as predictors of temporary employment: evidence from two prospective studies. *Social Science & Medicine*, 61(10), 2084-2095.

(7) Selonteossa mainitaan ohimennen se, **millaisia haasteita digitaaliset ympäristöt voivat aiheuttaa** yksilölle. Tätä tulisi kuitenkin kuvata kattavammin, koska kasvava määrä tutkimusta keskittyy nimenomaan siihen, millaisia riskejä digitalisaatioon liittyy mielenterveyden kannalta. Ulkomaisissa yliopistoissa on jopa perustettu kokonaan uusia tieteenaloja, kuten ”digitalisaation etiikka”, tutkimaan näitä teemoja.

Selonteossa voisi nostaa esille esimerkiksi seuraavat hiljattain havaitut seikat. Koulussa älypuhelimien käyttö oppitunneilla on tutkitusti yhteydessä heikompaan keskittymiskykyyn, opeteltavien asioiden avainsisältöjen ohittamiseen, heikompiin kouluarvosanoihin ja myös vierustovereiden heikompaan koulusuoriutumiseen. Opettajista 67 % raportoi digitaalisen teknologian häiritsevän opetusta, ja oppilaista 75 % kertoo kärsivänsä tarkkaavaisuuden herpaantumisesta.

Lisäksi liiallinen somen käyttö on yhteydessä korkeampaan masennus- ja ahdistusoireiluun, levottomuuteen ja ylivilkkauteen. Tuoreessa kansainvälisessä kyselyssä jopa noin 60 % teineistä raportoi, että heillä on addiktio älylaitteeseen. Noin 2/3 teini-ikäisistä nuorista kertoo tarkistavansa somen kautta tulleet viestit vähintään 15 minuutin välein ja kokevansa ahdistusta, jos viestejä ei pääse katsomaan. Suomalaislapsista ja -nuorista valtaosa käyttääkin puhelinta enemmän kuin lastenlääkärien kansainväliset suositukset suosittavat. Huomiotta ei pitäisi jättää myöskään some-kiusaamista, joka on nousussa ja joka on vaikutuksiltaan jopa haavoittavampaa kuin ”perinteinen kiusaaminen”.

Koska somella on kasvava rooli nyt ja tulevaisuudessa, olisi suorastaan välttämätöntä paneutua selonteossa tarkemmin somen vaikutuksiin niin yksilötasolla kuin yhteiskunnallisella tasolla.

Lähteitä:

Huang, C. (2022). A meta-analysis of the problematic social media use and mental health. *International Journal of Social Psychiatry*, 68(1), 12-33.

Keles, B., McCrae, N., & Grealish, A. (2020). A systematic review: the influence of social media on depression, anxiety and psychological distress in adolescents. *International Journal of Adolescence and Youth*, 25(1), 79-93.

Ohannessian, C. M., & Vannucci, A. (2021). Social media use and externalizing behaviors during early adolescence. *Youth & Society*, 53(6), 871-893.

Rosenstein, B., & Sheehan, A. (2018). Open letter from Jana partners and Calstrs to Apple Inc.

Teen Smartphone Addiction National Survey (2018). Powered by EMI Research Solutionad & Stark Statistical Consulting.

(8) Selonteossa todetaan, että väestön koulutus- ja osaamistasoa on tarpeen nostaa kasvattamalla korkeakoulututkinnon suorittavien määrää. Selonteossa ei kuitenkaan oteta huomioon, että **pelkkä korkeakoulututkintojen lukumäärän kasvattaminen ei ole ratkaisu koulutustason nostamiseen.**

Viime vuosina yliopiston opetushenkilökunnan määrää ei ole nostettu lähimainkaan samassa tahdissa kuin opiskelijoiden sisäänottomääriä. Tämä on johtanut monilla tieteenaloilla ja monissa suomalaisyliopistoissa siihen, että tutkintojen laatu on laskenut: monilla tieteenaloilla opiskelijoiden osaamista ehditään arvioimaan lähinnä pienryhmittäin (yksilöllisen osaamisen arviointia vähennetty reilusti), yksilöllistä ohjausta opinnäytetöihin on niukasti ja kurssitarjontaa on kavennettu. Samalla myös opintopsykologipalvelut ovat ruuhkautuneet. Koska sisäänottomäärien kasvattaminen johtaa siihen, että aiempaa heikommalla lähtötasolla voi saada korkeakoulupaikan, monissa koulutusohjelmissa onkin kavennettu tutkintosisältöjä ja helpotettu tutkintoja.

Selonteossa myös korostetaan, että tärkeää on se, että mahdollisimman moni nuori pääsee töihin ja välttyy työttömyysjaksoilta. Kuitenkaan korkeakoulututkinto ei takaa työllisyyttä: tietyiltä korkeakoulualoilta valmistuneiden aikuisten työttömyysluvut ovat korkeampia kuin esimerkiksi tietyiltä ammatillisilta aloilta valmistuneiden.

Lähteitä:

Viren, M. Akateeminen työttömyys on jo todellinen ongelma. Acatiimi.

Suomen Akatemia (2003). Tohtorien työllistyminen, sijoittuminen ja tarve. Suomen Akatemian julkaisuja 4/03.

Työministeriö (2003). Työvoima 2020. Osaamisen ja täystyöllisyyden Suomi.

(9) Selonteossa on ohimennen mainittu nuorten **jengiytyminen ja lisääntyneet väkivaltarikosepäilyt.** Vaikka jengiin kuuluvien nuorten lukumäärä on prosentuaalisesti pieni, ilmiön yhteiskunnallista vaikutusta ei tule väheksyä. Myös selonteossa näihin ilmiöihin olisi syytä paneutua edes yleisluonteisesti: mitkä tekijät jengiytymistä tuottavat ja kuinka tulevaisuudessa sitä voitaisiin ennaltaehkäistä.

Tutkimusnäyttö on esimerkiksi osoittanut, että kaksi tärkeää tekijää jengiytymiseen vaikuttavaa (sille altistavaa tai siltä suojaavaa) tekijää ovat a) koulu ja b) perhe. Tutkimusten mukaan jengiin kuulumisen riskiä lisäävät esimerkiksi vanhempien heikko osallistuminen nuoren elämään, nuoren vähäinen kiintymys vanhempiinsa, vanhempien matala koulutustaso sekä perheessä olevat päihde- ja mielenterveysongelmat. Toiseksi jengiytymisen riskiä lisää nuoren heikko koulumenestys ja heikko sitoutuminen koulunkäyntiin, kouluvaihdokset, vaihtuvat opettajat, liian suuret luokkakoot koulussa, levottomuus oppituntien aikana (opettajan heikko hallinta opetustilanteissa), koulupoissaolot ja turvattomuuden tunne koulussa.

Selonteossa olisikin hyvä tuoda painokkaasti esiin, että tasokas koulujärjestelmä ja läheinen suhde omaan perheeseen ovat avainasiat jengiytymisen ja syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä.

Lähteitä:

Decker, S. H., Melde, C., & Pyrooz, D. C. (2013). What do we know about gangs and gang members and where do we go from here?. *Justice Quarterly*, 30(3), 369-402.

O'Brien, K., Daffern, M., Chu, C. M., & Thomas, S. D. (2013). Youth gang affiliation, violence, and criminal activities: A review of motivational, risk, and protective factors. *Aggression and violent behavior*, 18(4), 417-425.

Helsingissä 25.1.2023

Aino Saarinen, Helsingin yliopisto

Yliopistonlehtori, dosentti